

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fonduklarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

B

Besleme – 1. xidmətçi qız; 2. yertirma. Evin içində yaşlı bir kalfa və bir besleme ilə kalmıştı.

Beşparmak – dəniz ulduzu (heyvan). Derisi dikenli beş işınlı yıldız biçimli bir heyvan olub beşparmak və ya beşpençe denir.

Bez – vəz; Kalkan bezi – qalxanabənər vəz; İnsan vücudunda tükürük bezləri və pankreas bezi çox önəmlidirlər.

Biber – bibər, istiot; Sivri biber – yaşıl (uzun) bibər; Üslub fərqiyyəti diqqət etməli. Türk dilində istiot (isot) kəlməsi yalnız dialektlərdə işlədilir və ədəbi dildə bu məfhumun qarşılığı biberdir.

Biçim – forma, şəkil; Edebi türklərdə içerik kadar biçim də önəmlidir.

Bildik – tanış, tanış-bilgi; Bildik adam – tanış adam. Bu kesin tavrı, annemin bildik tavrı degildi.

Bilgi – 1. məlumat; 2. elm; Bilgisi olmaq – məlumat(lı) olmaq. Ses bilgisi dilçilik bilimi dallarından biridir.

Bilmək – tanımaq; Üslub fərqiyyəti diqqət etməli: Onu biliyorum – Onu tanıyıram. Çocuğum, aç kapıyı, beni bilemedin mi?

Bitmək – yorulub əldən düşmək, taqətdən düşmək; Yorgunluk və uykusuzluktan bittim.

Bor – əkilməmiş sahə, xam torpaq; Anadolu da bor topraklar kalmadı daha.

Boşanmaq – 1. boşalmaq; 2. sıyrılmaq, qurtulmaq; Bardaktan boşanması yağmur yağıyordu. Sabırsız ellerle acele acele üst-başından boşandı və çıplak olaraq denizə atladı.

Boşvermişlik – əhəmiyyət verməmə, etinasızlıq; Boş ver, arkadaş, unut gitsin.

Boya – rəng, boyaq; Üslub fərqiyyəti diqqət etməli: Ayakkabı boyası – ayaqqabı kremi. Tırnaklarının boyasını beğenmiyorum. Babam, resim yapmam için bana kuru, sulu ve yağlı boya aldı.

Boyacı – 1. çəkməsilən; 2. rəngsaz, boyaqçı; Ufak sandıq içindəki fırça və ayakkabı boyaları çocuğum boyacı olduğunun işaretiydi.

Boyunbağı – qalstuk; Türkcədə eyni mənada daha çox kravet kəlməsi işlədilir; Arkadaşım boyunbağı ve yakasını çözdü, göğsünü açtı. Azərbaycan dilindəki boyunbağı – türkcədə gerdanlık.

Bozmak – xırdalamaq; Para bozmak (bozdurmak) – pul xırdala(t)maq; Kasada para bozdurdu.

Bozuk – 1. xırda (pul); 2. xarab, sıradan çıxmış; Üstündə bozuk parası hiç yoktu. Ağzındaki birkaç bozuk dişten şüphe ettim.

Bülten – qiymət cədvəli (məktəbdə); Zannederim ki, bültendeki numaraları herkese göstermekten sıkılacaksınız.

Büyükanne – nənə; anneanne, cici anne, nina – ana nənə, ananın anası.

Büyükbaba – baba, atanın (ananın) atası, dədə

C

Cağ I – 1. iri bez və ya dəri torba, kisə; 2. hamam, duş və s. çirkli sularını axıdan dəlik; Tesisatçı çağırıldı, tıkalı çağırıldı.

Cağ II – 1. təkər mili. 2. qəfəs, məhəccər; Merdiven sahanlığında çağ yaşlanıb soluklandı.

Cam – şüşə, pəncərə; Ev hazırda, sadəcə pəncərə camları takılmamıştı.

Canavar – vəhşi, yırtıcı, əjdaha; Canavar düdüğü – sirena, fit, siqnal düdüğü. Azərbaycan dilindəki canavar (qurd) türkcədə kurt.

Cankurtaran – 1. təcili yardım maşını, xilasedici; Cankurtaran simidi – xilasedici dairə; İmdat, cankurtaran yok mu?

Ceket – pəncək, gödəkə; Masa-ya keçmeden önce ceketini çıkardı. Azərbaycan dilindəki jaket türkcədə tayyör ceket, ceket, yelek.

Celp – 1. çağırış (hərbi xidmətə); 2. çağırış vərəqi; Bu celpə yüz er geldi.

Cereyan – yelçəkən, hava cərəyanı; Cereyan yapmak – yel çəkmək, iki tərəfindən yel vurmaq. Pencereyi kapatın, cereyan yapıyor.

Cetvel – xətkəş; Çantasına kurşunkalem, lastik ve cetvel yerleş-tirdi. Çarpı cetveli – vurma cədvəli.

Cızbız – Dəmir tor manqalda bişirilən ət yeməyi (kotlet, lülə-kabab). Azərbaycan dilindəki cızbız türkcədə sakatat yemekleri.

Cinayet – adam öldürmə, yaxud bu dərəcədə cinayət; Dilimizdəkindən fərqli olaraq türkcədə bu kəlmə yalnız cinayət-prosessual qanunvericiliyi anlayışı çərçivəsindəki hadisələri ehtiva edir. Cinayət xarakterli digər hadisələr və inzibati xətalər türkcədə suç kəlməsiylə ifadə edilir; Cezaevlərindəki kadın sayısı 4 bine çıkmış, bunlardan 1000 kadın cinayət işləmiş, insan öldürməkten suçlu.

Cuma axşamı – cümə gününün axşamı (yəni həftənin beşinci günü). Azərbaycan dilindəki cümə axşamı türkcədə Perşembe.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cıvıq – 1. yüksək vəzifəli dövlət məmuru; 2. bürokrat, formalist; Siyasətçilərdən farklı olaraq bürokratlar atamalar-la işbaşına gəlirlər. Azərbaycan dilindəki bürokrat türkcədə kırtasiyeci, şəkilci.

Cüce – liliput, təlxək, qısa boy, cılız; Elində bir tepsiyə bir cüce geçti yanlarından.

Ç

Çağlayan – kiçik şələlə; Yüksək-ten karşıda çağlayanın şırıltısı duyuluyordu.

Çağrı – dəvət, müraciət; Kale burçlarında cenge çağrı davulları vuruldu.

Çakmak – alışqan; Sigarasını yakmak için bir çakmak istedi.

Çakır – 1. mavi, boz-göyümtül rəng; 2. çaxır (dialektlə); Soluk esmer renkli, çakır gözlü, ağır tavırlı, az konuşur bir delikanlıydı. Azərbaycan dilindəki çaxır, türkcədə şarap.

Çalar – zəngli; Her sabah 7-de beni çalar saat uyandırır.

Çalışma – 1. əmək, iş; 2. tədqiqat işi, əsər; Azərbaycan tarixinə dair bir çalışma yapmıştı.

Çalmak – oğurlamaq; Hırsızlar evden birkaç eşya çalmış, kasayı açamamışlardı.

Çamaşır – alt pal-paltarı; Çamaşır-ları çamaşırhaneye götürmek yerine kendisi yıkardı.

Çan – zəng, zınqırov; Uzaktan kasabanın kilise çanlarının sesi duyuluyordu.

Çap – 1. diametr; 2. ölçü, miqyas, kalibr; Yarıçap – radius; Gövdəsi ise yaklaşık dört karış çapında ve üç karış yüksekliğindeydi. Tüfeklerin çaplarını sorsanız cevabını veremezler. Azərbaycan dilindəki çap, türkcədə baskı, basım, yayın.

Çaplı – geniş, irimiqyaslı; Silahlı kuvvələri geniş çaplı operasyonlar başlattı.

Çapar – 1. alaca, rəngsiz, albinos; 2. çıçək xəstəliyi sonrası yeri qalmış üz; 3. xallı (heyvan, bitki); 4. çapar.

Çapkın – arvadbaz, şorğöz; Arkadaşları arasında çapkın erkek diye biliniyordu.

Çapkınlık – eşqbazlıq, adaxlı-bazlıq. Gecenin bu saatında çapkınlıktan mı geliyorsun?

Çarpan – vuran (ədəd); “İki çarpı iki eder dört” denklemi çarpan da çarpılan da aynı rakamdır.

Çarpılan – vurulan (ədəd). 7x3 işleminde 7 sayısı çarpılan durumundadır.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpı – vurğu (işarəsi); Üç çarpı üç eder dokuz.

Çarpıcı – effektiv, təsirli, gözəbətən, cazibədar; Soyadlarının karikatürleri, acaba nasıl çizilirse daha çarpıcı olur?

Çarpma – vurma (riyaziyyatda); Çarpma dört matematik işlemin-den biridir.

Çarşaf – 1. mələfə, döşəkağı; 2. çadra; Yatak çarşafını değiştirdi.

Çat – 1. qovuşaq, iki çayın (yolun) qovuşduğu yer; 2. calağ, çatqı; Çat kapı – gözəlilmədən qapını döymək; Azərbaycan dilindəki çat türkcədə çatlak.

Çatmaq – başbaşa çatmaq (silahı, dirəyi və s.); Avlusunda silahlarını çatmış, ayaklarını germiş askerler var. Azərbaycan dilindəki çatmaq, türkcədə ulaşmak, varmak.

Çay – çay (axar su); Türkcədə yalnız azsulu kiçik çay mənasındadır. Azərbaycan dilindəki çay türkcədə nehir, ırmak.

Çaylak – 1. çalağan, 2. oğru, 3. təc-rübəsiz; Bu işlərdə acemi və çaylak sayılırdı.

Çekici – 1. cazibədar. Son derece çekici bir kadını ve albenili dudakları vardı.

Çekilir – məqbul, dözümlü bilən; Bir dert ki, çekilir şey değil.

Çekiliş – oynama, oyun (lotereya); Yılbaşı piyango çekilişine üç gün kaldı.

Çekim – 1. tənəsüb, proporsiya, uyğunluq, cazibə (qüvvəsi); 2. təsir, hallanma; Yerçekimi – yerin cazibə qüvvəsi. Filler zaman ve kişilere göre çekim ekleri alır.

Çelik – polad; Azərbaycan dilindəki çelik, türkcədə baston, asa. Ostrovskinin “Çeliğe Su Verildi” eserini Türkcəyə çevirdi.

Çemen – zirə, bir növ cəfəri; Eti terbiyeləndirmək üzere vurduğu çemenin kokusu burnundaydı. Azərbaycan dilindəki çəmən, türkcədə çayır, çimen.

Çengel – 1. (yazıda) paraqraf işarəsi; 2. qarmaq; Eski tahta kapısının dışından da içeriden de çengelleri var. Azərbaycan dilindəki (yemək) çəngəl, türkcədə çatal.

Çeviriyazı – transliterasiya, transkripsiya; Osmanlı metinlərinin latin alfabəsinə çeviriyazısının yapılması uzun yılların işidir.

Çevre – 1. ətraf mühit, ekologiya; 2. kontekst; Hükümetin çevre kirliliğine ilişkin sıkı önlemler alması şarttır.

Çığırtma – kiçik tütək növü; Bu lakırtıların arasında çığırtma gibi ince çocuk sesi duyuldu. Azərbaycan dilindəki çığırtma, türkcədə yumurtalı tavuk sote.

Çıkar – mənfəət, şəxsi marağ; Her devletin kendi siyasi çıkarlarının olması doğaldır.

Çıkarma – 1. desant (çıxartma); 2. qusma; Türkiye bir barış hareketiyle 1974 yılında Kıbrıs çıkarma yaptı.

Çıxış – 1. yoxuş; 2. çıxış, start (bir yerdən hərəkət); 3. çıxarış, məzuniyyət sənədi; Bu söz dilimizdəki çıxış (etmək), nitq (söyləmək) mənalarında işlədilmir, lakin gözəlilmədən edilən sərbəst danışığa da türkcədə çıkış deyilir.

Çıkışlı – məzun; Üniversitenin 1976 çıkışlıları – Universitetin 1976-cı il məzunları.

Çıkmak – bir qızla (oğlanla) gəzmək, sevimək; Karşı cinsle tekerür eden başarsızlıklarının ardındaki sebep, çıktığı erkeklerden daha bilgili olmasıydı.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

